

šića *plemče*, prognoza u istog autora *predskaz*, raketa u RK *prskavac*, serpentina — *zavojica*, a štirka — *krutilo*, za trihinu nalazimo u Higijenskoj terminologiji (Beograd 1932) izraz *kudrica*, za tunel u B i RK *tamnik*, za urgenciju u RK *uskor*, za urtikariju pored izraza *koprivnjača* dolazi u B i *oprud*, vena je u RK *privodnica*, vinjeta — *zastavka*, a vitriol — *plavetnjak*, zodijak je u B *suncopas*, a žaluzije u istog pisca *rebrenice*.

Kako se vidi i iz ovoga kratkog pregleda, blago — sakriveno po našim starim i novim rječnicima — zaista je veliko, i izvan svake je sumnje, da bismo se mnogima od već zabilježenih riječi mogli itekako okoristiti zamjenjujući tudice. Katkada nas upravo zadivljuje lijep, a nepoznat narodni izraz, a katkada zastajemo začudeni nad sretno pogodnim domaćim prijevodom za stranu riječ. Ima doduše i loših riječi, ali je dobrih toliko, da se nameću gotovo na svakom koraku, samo ih treba pronaći, odabrati prave i s ukusom ih i oprezom unijeti u književni jezik.

PISANJE GRČKIH VLASTITIH IMENA S INTERVOKALNIM S

Veljko Gortan

Pisanje stranih imena još je uvijek jedan od problema našega pravopisa. Osnovni su principi doduše riješeni, ali ima pojedinačnih spornih pitanja, koja se ne mogu onako *ex cathedra* presjeći. Sada, kad Hrvatsko filološko društvo priprema nov pravopis našega književnog jezika, u mnogo slučajeva bit će potrebne šire konzultacije, a možda i ankete. Među takva pitanja ide jednim svojim dijelom i pisanje grčkih i rimskih vlastitih imena.

Ovdje se želim ograničiti na jedno pitanje: Kako treba pisati grčka vlastita imena, u kojima se nalazi intervokalno s? Daljim recima ne mislim pružiti konačno rješenje postavljenog problema, nego samo izazvati u ovom časopisu diskusiju, koja je, po mome mišljenju, potrebna.

Naš službeni, naime Boranićev Pravopis već u deset svojih izdanja propisuje (citiram 10. izdanje, str. 40.): »U grčkim vlastitim imenicama ostavlja se s između dva samoglasnika: *Hesiodos* — *Hesjod*, *Aspasia* — *Aspasija*. Ipak od *Asia* — *Azija*. — Takvo s ostaje i u riječima kao *Dionysos* — *Dionis*, gen. *Dionisa* . . .; samo je iz starine ostala pozajmljenica *Kavkaz* od grč. *Kaukasos*.« Napominjem, da je Boranić to propisivao i u svojim izdanjima Brozova Pravopisa.

Tom se propisu ne može, naoko, ništa prigovoriti. Grci su intervokalno s izgovarali kao s, pa se čini opravdanim, da ga i mi tako izgovaramo. Treba ipak pogledati, da li taj propis odgovara tradiciji naše ortoepije i

ortografije i da li je u skladu s našim današnjim jezičnim osjećanjem. Najprije ćemo se osvrnuti na starija djela, i to takva, u kojima se grčka vlastita imena javljaju u većem broju. U svojoj *Povijesti grčke književnosti* (I. dio, 1893, II. dio, 1900) Musić dosljedno piše: *Heziod, Izokrat, Tezej, Pauzanija* i t. d. Isto tako postupa Divković u *Latinsko-hrvatskom rječniku* (1900) i Bazala u *Povijesti filozofije* (sv. I., 1906). U Šišićevoj *Povijesti Hrvata u vrijeme narodnih vladara* (1925) nalazimo također oblike sa **z** na pr. Sirakuza, Dionizije. Treba istaći, da je službeni pravopis već god. 1904. propisivao, da se u grčkim vlastitim imenima intervokalno **s** ima ostavljati nepromijenjeno. Što je još čudnije, ni do naših dana taj pravopisni propis nije općenito prihvaćen. Pregledao sam nekoliko knjiga s različitih područja, objavljenih poslije Oslobođenja. U Kombolovu prijevodu Danteova *Pakla* čitamo: *Anhiz, Jazon, Meduza, Tezej* i sl. Nazor upotrebljava jedan i drugi način pisanja takvih grčkih imena. On piše *Sisif*, ali i *Anhiz, Tezej, Eleuzis, Jazon*. U drugom izdanju Deanovićeve *Rječnika talijansko-hrvatskoga jezika* nalaze se oblici: *Peloponez, Sizif, Dioniz*. U I. dijelu *Historije diplomacije* (preveo M. Malinar, izdala Matica Hrvatska, 1951) susrećemo se također s oblicima, kao što su: *Efez, Pizistrat, Peloponežani*. Nije zacijelo slučaj, što su se oblici s intervokalnim **z** djelomično očuvali do danas, iako službeni pravopis već gotovo pedeset godina propisuje oblike s intervokalnim **s**. Opazio sam i u svojoj nastavničkoj praksi, da mnogi daci spontano pišu i izgovaraju *Ezop, Krez, Sizif, Efez, Pauzanija* i sl., premda im je spomenuti propis poznat. Po svojoj dužnosti stalno sam ih upozoravao, da se moraju držati propisanog pravopisa, a prema tome i izgovora, ali sam opazio, da to čine s nekim naporom i da im je izgovor sa **z** prirodniji i nekako bliži. Naposljetku sam i sâm postavio sebi pitanje, nisu li možda oni u pravu i nije li izgovor sa **z** kod nas uobičajeniji i zato opravdaniji nego izgovor sa **s**.

Navedeno Boranićevo pravilo nije popraćeno nikakvim obrazloženjem, jedino je prethodnom pravilu, naime da se u grčkim općim imenicama s između dva samoglasnika piše suglasnikom **z**, nadodano u zagradama: *po latinskom izgovoru*. Pisac tu, dakako, misli na onaj latinski izgovor, koji je prevladao istom u početku Srednjega vijeka. U klasično naime doba i u grčkom i u latinskom jeziku intervokalno **s** izgovaralo se kao **s**, a ne kao **z**. Kad već za grčke opće imenice nije mjerodavan antički, nego kasniji latinski izgovor, ne bi li se on morao uzeti u obzir i za grčka vlastita imena? Tä i njih nismo primili od Grka, nego od Rimljana kasnijeg doba ili posrednim putem od drugih evropskih naroda. Da to nije tako, ne bismo danas pisali *Eshil, Dedal, Heril, Beotija* i sl. prema latinskim obli-

cima: *Aeschylus, Daedalus, Choerilus, Boeotia*, i to s kasnolatiniskim izgovorom, nego bismo prema grčkim oblicima *Αἰσχύλος, Δαίδαλος, Χοίριλος, Βοιωτία* svakako pisali *Ajshil, Dajdal, Hojril, Bojotija*, što bi bilo najbliže starom grčkom izgovoru. Kad već nismo uzeli oblike, koji odgovaraju grčkoj glasovnoj slici, nego oblike, koji jasno pokazuju latinsku transkripciju s kasnolatiniskim izgovorom, ne bi li bilo opravdano i na grčka vlastita imena primijeniti onaj dodatak: *po latinskom izgovoru*, pa pisati i izgovarati: *Krez, Ezop, Efez, Sizif, Peloponez* i sl.? Tome bi u prilog išlo i ovo: Grčka vlastita imena redovno postaju od istih osnova, od kojih i opće imenice, pa je nekako neobična razlika u izgovoru između, na pr. *pausa* i *Pausanija*, *muza*, *muzej* i *Musej*, *mauzolej* i *Mausol*, *izoterma* i *Isokrat*, *meduza* (morska životinja) i *Medusa* (mitološki lik) i sl.

O pisanju intervokalnoga s u latinskim i grčkim riječima govori i Maretić u svojoj *Gramatici i stilistici hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* (II. izd., str. 73.). Pošto je izložio, kako su takve riječi pisali Vuk i Daničić, on postavlja pravilo: »U međunarodnim riječima grčkoga i latinskoga podrijetla pišimo **z** . . . , ali u vlastitim imenima pišimo **s**.« Maretić dakle traži, da se intervokalno **s** i u **!atinskim** vlastitim imenima ostavi nepromijenjeno. Zato među primjerima uz grčka imena navodi i latinska: *Cesar, Hortensije, Proserpina* i *Vespasijan*. Maretićevo je pravilo dosljednije od Boranićeva, jer se njime u vlastitim imenima reproducira klasični izgovor grčkoga i latinskoga intervokalnoga **s**. No, iako Maretić načelno ima pravo, protiv njegova zahtjeva govori naša već dugo ustaljena praksa i, čini mi se, jezični osjećaj.

Iz navedenoga jasno se vidi, da pisanje vlastitih grčkih imena s intervokalnim **s** predstavlja pitanje, kojim će se morati pozabaviti sastavljači našega novog pravopisa. Ma kako bilo ono riješeno, moje je mišljenje, da bi se barem neka uobičajena grčka vlastita imena, kao na pr. *Krez, Ezop, Sizif, Pegaz*, morala tako pisati, jer su tradicijom očuvala izgovor sa **z**, a ne sa **s**. U tome se možemo povesti za Ciceronom, koji, govoreći o jednom drugom pitanju latinske ortografije i ortoepije, lijepo kaže: *usum loquendi populo concessi, scientiam mihi reservavi*. (Orator, 160.)

RAD JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE NA PODRUČJU HRVATSKE LEKSIKOGRAFIJE

Petar Skok

I.

Od svih radova, koje je izvršila Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu u toku 80 godina svoga postojanja na polju izučavanja hrvatskoga jezika, neosporno su najvažniji njezini leksikografski